

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Aix-Marseille Université (France)
TESOL – Ukraine

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
В МОВІ І КУЛЬТУРІ**

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 821.09(100)(082)

НЗ5

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна. О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2017. -
343 с.

ISBN 978-617-7397-36-5

Збірник містить тексти доповідей X Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 17-18 травня 2017 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф., директор Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Заступник голови:

Шостак О.Г., канд. філол. наук, доцент, зав. кафедрою іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Члени оргкомітету:

Артюшкіна О., канд. наук з лінгвістики, доцент каф-ри славістики, університет Екс-Марсель, м. Екс-ан-Прованс, (Франція)

Раду А.І., канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Рецензенти:

Дудок Р.І., д-р філол. наук, проф., зав. кафедрою іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Мосенкіс Ю.Л., док. філол. наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чеснокова А.В., проф. каф-ри англ. філол. і перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка

*Рекомендовано до друку Вченою радою Гуманітарного інституту
(Протокол № 3 від 19 квітня 2017 р.)*

ISBN 978-617-7397-36-5

© Національний авіаційний університет, 2017

© Колектив авторів, 2017

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІ НАДДНІСТРЯНСЬКИХ ДІАЛЕКТИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ

У структурі художнього тексту діалектні одиниці можуть виступати ефективним засобом досягнення стилістичної мети. Використання в літературі говіркових елементів має на меті, зокрема, якомога точніше відтворення мови персонажів з усіма її виявами, досягнення художньої переконливості зображуваного, передачу місцевого колориту. Протиставляючись у художньому тексті нормативним одиницям літературної мови, діалектизми функціонують як засіб посилення експресії.

Значним естетичним потенціалом наділений у художній прозі наддністрянський говір. У творах Ю. Винничука, Б. Голода, Б. Бойка, І. Керницького, А. Чайковського, О. Маковея, М. Яцкова, Б. Лепкого наддністрянські діалектні елементи виконують такі функції:

- номінативно-пізнавальну – наддністрянські говіркові одиниці в художніх текстах реалізують номінативну недостатність літературної мови, репрезентують особливості світосприймання, багатство духовного й матеріального світу діалектоносіїв, пор.: Під стіною, навпроти ліжка, стояв банкбетель – лавка, котру можна розсунути і спати на ній, як у ліжку (А. Чайковський). Виділена наддністрянська лексема банкбетель позначає реалію позамовної дійсності, що не має в літературній мові однослівного відповідника, і виступає виразником матеріальної культури носіїв наддністрянського говору, знайомить читача з предметом їхнього побуту;

- розпізнавальну – наддністрянські лексичні діалектизми, вжиті в авторській мові художнього твору без будь-яких вказівок на їхню територіальну маркованість, формують уявлення про автора як представника певного культурно-соціального типу, особистості з відповідним мовним досвідом, тісно пов'язаної із зображуваним середовищем. За допомогою наддністрянських діалектних лексем не тільки описуються реалії побуту та номінуються поняття, що не мають у літературній мові однослівних позначень, але й створюється образ автора – людини з народу, близької своїм героям, доброго знавця наддністрянського життя, його співучасника;

- забезпечення художньої переконливості та етнографічної достовірності в зображенні подій, героїв, побуту, ситуації, пейзажу тощо – у структурі художнього тексту діалектні елементи

виступають маркерами наддністрянського колориту, створюють враження етнографічної достовірності, реалістичності зображуваного. Художня переконливість в описі, наприклад, наддністрянського одягу і взуття, досягається завдяки використанню таких діалектних лексем, як кацабайка ‘утеплена безрукавка’, кучма ‘висока шапка’, дерев’янки ‘черевики з дерев’яною підошвою’, пор.: Коло Принцового Гілька побачив перші троє саней. На передніх і задніх совіти. На середніх наші хлопці і два конвоїри. Серед них два брати Іван і Михайло Дідики – мамині двоюрідні брати. Іванові не було ще сімнадцяти. Він сидів у татовій кацабайці, старій кучмі, білих веретяних штанах і в дерев’янках на ногах (Б. Голод). Виділені діалектні слова є назвами типowo наддністрянського одягу та взуття, водночас вони виразно вказують на належність героя твору до етнографічної групи, ідентифікують його як наддністрянця;

- розбудови художньої образності, тропіки, поповнення стилістичних ресурсів текстотворення. У мові художньої прози наддністрянські діалектні лексеми розширюють свою лексико-семантичну структуру, набувають нових смислових відтінків і вживаються у складі тропів та стилістичних фігур. Стилістично-виражальний потенціал наддністрянських діалектизмів у художній мові виявляється, зокрема, у використанні їх у ролі об’єкта порівнянь: Крізь сизу мряку, крізь мерехтливу мжичку дощу, крізь холодне байдуже проміння сонця вдарило в очі срібло снігів... Наче велетенський обрус застелено поверх дерев і куців, пагорбів і падолів, поверх будинків і звуків, джерел і крилець метеликів... (Ю. Винничук). Введена в структуру порівняння діалектна лексема обрус ‘скатертину’ служить засобом актуалізації характерних ознак художнього образу, забезпечує його творче смисло-семантичне розширення.

Наддністрянські діалектні елементи функціонують у художній мові і як текстотвірні одиниці – уживаються в ролі заголовка художнього твору (“Трафунок”, “Не по-люцки”, “Мнеконький”, “Оферма”). Введення діалектної одиниці у структуру заголовка сприяє посиленню його виражальної спроможності – він привертає увагу, справляє емоційний, естетичний вплив на читача.

У сучасній художньо-прозовій практиці на використанні елементів наддністрянського говору будується гра слів. Діалектні лексеми в межах контексту можуть обігруватися, зіставлятися з близькозвучними літературними словами, створюючи таким чином відповідний семантико-стилістичний ефект.

Як мовний засіб створення комічного, функціонують наддністрянські говіркові елементи, введені в стилізовані під зразки

урочистого, конфесійного стилю контексти. Вживання в мовленні персонажа діалектизмів і піднесеної лексики справляє комічний ефект, посилює іронічність оцінок, характеристик героя твору, напр.:

Я впізнала його! Князю мій! Прийшла-м до тебе вклонитися і припасти до стіп твоїх, чекаючи на благословіння твоє, о Совершений! О князю моїх снів і марев! Господарю моїх темних пліснявих льохів, що бережуть зачакловані скарби! Чугайстре моїх кошлатих нетрів! Зглянься над мою непорочністю, ввійди у мене, мов ніж у хліб, покрай мене на плястерки, посічи мене дрібно-дрібнесенько і спожий на славу собі!

Використані в мовленні героїні наддністрянські діалектні одиниці прийшла-м, плястерки разом із іншими мовними засобами надають піднесеному висловлюванню зниженої тональності, завдяки чому створюється установка на сатиричне сприйняття персонажа.

Отже, наддністрянські говіркові одиниці в українській художній прозі характеризуються широким діапазоном стилістичних функцій. Вони виступають засобом мовної характеристики персонажів; відіграють важливу роль у досягненні художньої переконливості та етнографічної достовірності зображуваного; є джерелом збагаченням літературної мови, розбудови художньої образності, тропіки, поповнення стилістичних ресурсів текстотворення.